

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ**

ЧИЖЕВСЬКА МАРИНА БОРИСІВНА

УДК 336.747.5+339.564:339.565(477)

**ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗРАХУНКІВ
ЗА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ
ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ**

08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Полтавському університеті споживчої кооперації України Укоопспілки.

Науковий керівник кандидат економічних наук, професор
Косаріна Валентина Петрівна,
Полтавський університет споживчої
кооперації України Укоопспілки,
перший проректор.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гриценко Андрій Андрійович,
Національний банк України,
заступник керівника Апарату –
Керівник експертно-аналітичного
центру з питань грошово -
кредитної політики Ради НБУ;

кандидат економічних наук
Боришкевич Олена Володимирівна,
Київський національний економічний
університет Міністерства освіти і
науки України, старший викладач
кафедри банківської справи.

Провідна установа Українська академія банківської справи НБУ
кафедра фінансів, м.Суми.

Захист відбудеться “30 ”січня 2003 р. о 14 годині 30 хвилин
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.239.01 Інституту
економічного прогнозування НАН України за адресою: 01011,
м. Київ–11, вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту
економічного прогнозування НАН України, 01011, м. Київ–11,
вул. Панаса Мирного, 26.

Автореферат розісланий “30” грудня 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Левчук Н.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Процеси ринкової трансформації в Україні, активність зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, їх вихід на міжнародні ринки товарів й послуг потребують подальшого вдосконалення законодавчої бази та організаційного забезпечення розрахунків за експортно-імпортними операціями, підвищення ефективності їх здійснення.

Актуальність теми. Міжнародна торгівля є прибутковим, але складним видом діяльності з підвищеним ризиком, що потребує спеціальних, систематизованих знань. Продавці і покупці, які беруть участь в експортно-імпортних операціях, мають різні інтереси, у тому числі з питань вибору форм, методів і визначення умов розрахунків. Від правильного їх вибору та застосування, залежать швидкість і гарантія оплати, розмір витрат, пов'язаних із здійсненням розрахунків, запобігання збитків.

Питання еволюційної трансформації грошей, їх функцій та науково обґрунтовані рекомендації щодо ефективності застосування безготівкових розрахунків містяться в працях А. Авакова, Г. Гаєвого, А. Гриценка, В. Захарова, А. Івасенко, В. Кузнєцова, О. Левандівського, В. Мазуріна, А. Мороза, Л. Ніколаєвої, Л. Рибіної, М. Савлука. Процеси використання методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями висвітлюються у роботах О. Боришкевич, І. Жигля, Г. Кірейцева, А. Кредісова, Л. Красавіної, Л. Новоселова, В. Суторміної, А. Філіпенка та інших учених-економістів.

Дослідження проблеми впливу ризиків на міжнародні розрахунки та управління ризиками в платіжних системах практично тільки розпочалися. Окремі її аспекти розглянуті в роботах В. Гейця, А. Єпіфанова, В. Кравця, В. Міщенко, С. Науменкової, І. Новака, А. Савченка, В. Страхарчука, С. Цокола, В. Юценка.

Разом з тим проблеми вибору ефективних форм і методів організації розрахунків за експортно-імпортними операціями розглядають здебільшого відокремлено, а оцінка впливу методів платежів і форм розрахунків на фінансовий стан господарюючих суб'єктів під час здійснення експортно-імпортних операцій не були предметом наукового дослідження. Комплексний інтегрований підхід до цього питання не набув достатнього теоретичного та методологічного обґрунтування. Існує необхідність конкретизації суті організації розрахунків за експортно-імпортними операціями, економічного обґрунтування вибору методів платежів і форм розрахунків, розробки методичних підходів щодо оцінки впливу структури міжнародних трансакцій на фінансовий стан господарюючих суб'єктів, вивчення й узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду з цих питань. Така необхідність обумовлена тим, що дана проблема відноситься до стратегічних, від вирішення якої залежить успіх діяльності господарюючих суб'єктів на міжнародному ринку товарів і послуг.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідної

роботи Полтавського університету споживчої кооперації України і здійснювалося за темою “Фінансове забезпечення бізнес-планування господарюючих суб’єктів в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності” (на запит Укоопспілки, постанова №097/96, затверджена науково-консультаційною Радою Укоопспілки з науково-практичних проблем розвитку споживчої кооперації). Результати наукового дослідження автора відображено в розділі “Планування грошових надходжень і виплат”.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо організації розрахунків за експортно-імпортними операціями господарюючих суб’єктів та моделювання кількісного виміру ступеня їх фінансової стабільності з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні завдання:

- визначити фактори і умови, що впливають на діяльність вітчизняних господарюючих суб’єктів під час здійснення експортно-імпортних операцій;

- оцінити правове середовище і вплив валютного регулювання та контролю на розвиток експортно-імпортної діяльності;

- проаналізувати і систематизувати методи платежів і форми розрахунків за експортно-імпортними операціями;

- оцінити вплив структури міжнародних трансакцій на фінансовий стан господарюючого суб’єкта;

- вдосконалити класифікацію методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями та обґрунтувати їх вибір;

- розробити рекомендації зі страхування міжнародних розрахунків від ризиків і методик управління ризиками партнерства за зовнішньоекономічними контрактами з метою вибору методу платежу і форми розрахунку;

- визначити вартість конкретних методів платежів і форм розрахунків на основі вдосконалення традиційного підходу до реальної оцінки вартості грошей з позицій експортера та імпортера;

- скласти технологічну карту оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями;

- розробити методичні рекомендації з організаційної побудови фінансового підрозділу з експортно-імпортних операцій.

Предметом дослідження є теоретичні і методичні засади удосконалення організації розрахунків за експортно-імпортними операціями господарюючих суб’єктів України в умовах ринкових перетворень.

Об’єктом дослідження обрано розрахунки між вітчизняними та іноземними суб’єктами господарювання, що виникають за експортно-імпортними операціями.

Методи дослідження. Методологічною базою дисертаційного дослідження є положення економічної теорії, наукових досліджень

провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів у галузі грошового обігу і розрахунків.

Робота проведена з використанням загальнонаукових методів емпіричного та теоретичного дослідження, зокрема: аналізу і синтезу – для деталізації об'єкта дослідження та вивчення його функціональних і структурних складових; логічного узагальнення – для обґрунтування необхідності застосування нових наукових понять і принципів розрахунків за експортно-імпортними операціями; системного – для визначення цілей та напрямів фінансової роботи під час здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями; порівняння – для зіставлення показників за різними методами платежів і формами розрахунків, фактичних даних з даними після зміни структури трансакцій господарюючого суб'єкта; монографічного – для вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду з організації розрахунків за експортно-імпортними операціями й використання різноманітних методів платежів і форм розрахунків; статистичного аналізу – для вивчення, групування, порівняння та оцінки сучасних методів платежів і форм розрахунків, для оцінки показників фінансового стану господарюючого суб'єкта; графічного – для наочного зображення викладених положень. Специфічними методами дослідження були окремі економіко-математичні методи, зокрема – статистичного (імітаційного) моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

– дістали подальше поглиблення поняття “спосіб платежу”, “метод платежу” і “форма розрахунку”, що дозволило запропонувати їх нову класифікацію;

– доведено доцільність використання у міжнародних розрахунках банківських платіжних корпоративних карток, у зв'язку з чим запропоновано внести зміни в законодавчі акти, в частині регулювання експортно-імпортової діяльності;

– розроблено методику управління ризиками партнерства під час реалізації зовнішньоекономічного контракту з метою ефективного вибору методу платежу і форми розрахунку;

– запропоновано рекомендації з мінімізації ризиків, які виникають при розрахунках за експортно-імпортними операціями засобами комбінованого використання документарних акредитивів та векселів, що дозволяє позбутися проблеми нестачі оборотного капіталу в імпортерів; доведено ефективність заміни документарних акредитивів банківськими гарантіями;

– доведено, що ефективність методів платежів і форм розрахунків залежить від двох основних факторів: часу та вартості; запропоновано засіб визначення вартості конкретних методів платежів і форм розрахунків на основі удосконалення традиційного підходу до реальної оцінки вартості грошей з позицій експортера та імпортера;

– розроблено методику оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями, де в якості основних критеріїв використовуються показники фінансового

стану господарюючого суб'єкта – платоспроможність, фінансова стійкість, ліквідність, оборотність оборотного капіталу;

– введено в науковий оборот поняття “технологічна карта оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями” та представлено її розробку;

– доведено доцільність та запропоновано методику визначення чисельності працівників фінансового підрозділу з організації розрахунків за експортно-імпортними операціями на основі використання прийомів статистичного (імітаційного) моделювання.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені методики економічної оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків; управління ризиками під час реалізації зовнішньоекономічного контракту; визначення чисельності працівників фінансового підрозділу з організації розрахунків за експортно-імпортними операціями прийнято до впровадження ВАТ "Тепловозоремонтний завод" (№507/09 від 10.09.2002), ТОВ "Мультикард" (№29/02 від 07.07.2002), ПП "Інтермова" (№38 від 25.06.2002) – Полтавський регіон, Торговельним будинком Запорізького оліяжиркомбінату – ТОВ “Агрокосм” м. Дніпропетровськ (№ 1042/5 від 23.11.2002).

Результати дослідження використовуються в навчальному процесі під час викладання курсів "Розрахунково-кредитні операції в зовнішньоекономічній діяльності підприємств", "Організація і планування експортно-імпортної діяльності", "Банківські операції", "Ринок фінансових послуг" для підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст і магістр Полтавського університету споживчої кооперації України (№527 від 20.06.2002) та Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (№629-н від 15.11.2002)

Розроблені методики економічної оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків та управління ризиками під час реалізації зовнішньоекономічного контракту застосовуються в курсі “Фінансове забезпечення інвестиційних проєктів та їх бізнес-планів” для слухачів факультету підвищення кваліфікації та факультету з перепідготовки кадрів за новими напрямками розвитку науки, техніки і технологій Міжгалузевого інституту підвищення кваліфікації та перепідготовки спеціалістів Полтавського університету споживчої кооперації України (№527 від 20.06.2002).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового дослідження доповідалися і отримали позитивну оцінку на Міжнародній науково-практичній конференції “Методологія та практика менеджменту на порозі XXI століття: загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти” (Полтава, 2000 р.), Першому міжнародному науково-практичному семінарі “Прогностичні оцінки і аналіз впливу діяльності спільних та багатонаціональних компаній на економіку України” (Полтава, 2000 р.), П'ятій науково-практичній конференції “Фінанси України” (Дніпропетровськ, 2001 р.),

Міжнародній науково-практичній конференції “Міжнародний бізнес в Україні: становлення та розвиток в умовах ринкової трансформації суспільства” (Київ, 2001 р.), Першій міжнародній (другій всеукраїнській) науковій конференції “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання” (Донецьк, 2001 р.), Міжнародній науковій конференції “Україна: шляхами віків” (Київ, 2002 р.), П’ятій науково-практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (Суми, 2002 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 10 одноосібних наукових праць, загальним обсягом 6,7 д.а, з котрих 7 публікацій – статті у фахових наукових журналах і збірниках наукових праць, 3 публікації – матеріали і тези конференцій.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 206 сторінок машинописного тексту. Робота налічує 8 рисунків і схем, що займають 4 сторінки, 32 таблиці - 23 сторінки, список використаних джерел з 177 найменувань - 14 сторінок, 6 додатків - 9 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі “Умови здійснення експортно-імпорتنних операцій господарючими суб’єктами і організація міжнародних розрахунків” розглянуто види та напрями зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) суб’єктів господарювання України, представлена характеристика її нормативно-правового регулювання, проведено аналіз експортно-імпорتنних операцій, поглиблено визначення поняття “спосіб платежу”, “метод платежу” і “форма розрахунку”, доведено доцільність використання у міжнародних розрахунках банківських платіжних корпоративних карток.

Дослідження сучасних умов здійснення експортно-імпорتنних операцій вітчизняними суб’єктами господарювання дозволили прийти до висновку, що найбільший вплив на їх розвиток має правове середовище ЗЕД. Визначено, що правове середовище ЗЕД в Україні досить нестійке; динаміка змін підзаконних актів робить процес довготермінового планування ЗЕД ризикованим; у галузі регулювання експортно-імпорتنних операцій в Україні високий рівень ймовірності зміни умов здійснення зовнішньоекономічних контрактів.

Встановлено, що з метою збереження динаміки сталого зростання українські суб’єкти господарювання мають стати інвесторами на міжнародних ринках. Доведено, що відкриття виробництва за кордоном виключає ризики від тарифного та нетарифного регулювання, залишаючи тільки ризик країни та валютні ризики, що дозволяє повністю зорієнтуватися на внутрішнього покупця.

Проведені дослідження та аналіз зарубіжного досвіду дозволили сформулювати пропозиції щодо збільшення обсягів експортно-імпорتنних операцій. Відзначено, що при лібералізації зовнішньоторговельної політики, зокрема тарифного та нетарифного регулювання,

першочерговим завданням стає поступова відмова від валютного контролю як неринкового механізму та надання українській валюті статусу вільноконвертованої.

Спосіб платежу охоплює весь процес руху грошових коштів під час розрахунку – від початку до завершення – з характеристикою кредитних відносин як відправника, так і отримувача коштів. Існує два основних способи безготівкового платежу: перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача коштів шляхом відповідних записів по них і залік взаємних вимог.

Якщо спосіб платежу охоплює процес руху грошових коштів, то *метод платежу* додатково обумовлює взаємовідносини платника і отримувача коштів, тобто ступінь довіри торговельних партнерів, а також визначає роль, яку покликані в кожному конкретному випадку відігравати банки. Методи платежів відрізняються за такими ознаками: часом, місцем здійснення, ступенем гарантії платежу.

Форми розрахунків – це види носіїв боргових зобов'язань на гроші, які відрізняються структурою документів, порядком оформлення, правилами їх руху за схемами документообороту, засобами захисту та підтвердження дійсності, кредитовим чи дебетовим характером дії.

Запропоновано наступне розмежування основних методів, способів платежів і форм міжнародних розрахунків (табл. 1).

Таблиця 1

Методи, способи платежів і форми міжнародних розрахунків

Метод платежу	Спосіб платежу	Форма розрахунку
1. Авансовий платіж 2. Акредитив (документарний) : <i>за мірою забезпечення:</i> відзливний, безвідзливний непідтверджений, безвідзливний підтверджений; <i>за порядком оплати:</i> пред'явний; акцептний або з терміновою траттою; з відстроченим платежем; з виплатою авансу; автоматично поновлюваний - "револьверний"; "дозвіл на закупку"; <i>за кількістю користувачів:</i> може бути переказним; <i>за конструкцією:</i> з використанням зустрічного (бек-ту-бек). 3. Оплата після відвантаження 4. Інкасо (документарне) 5. Торгівля за відкритим рахунком	1. Перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача коштів шляхом відповідних записів по них 2. Залік взаємних вимог	1. Чек 2. Вексель 3. Тратта 4. Платіжне доручення 5. Заява на акредитив або акредитивна телеграма

Можливості розвитку міжнародних розрахунків визначаються, насамперед, перспективами використання електронних технологій.

Створення глобальної інформаційної мережі Інтернет не могло не вплинути на банківські технології. Дослідження природи розрахунків дозволили виявити відсутність реальних розрахунків у глобальній електронній мережі Інтернет, тому в роботі пропонується виключити з живання вираз “розрахунки в Інтернеті”.

Нинішні умови функціонування платіжних систем характеризуються ускладненням розрахунків завдяки розмаїттю їх видів і форм, створенням значного за обсягами міжбанківського ринку, появою електронних грошей. Подальший розвиток розрахунків за допомогою електронних грошей впливає на швидкість та якість міжнародних розрахунків, а також на створення нових фінансових інструментів, таких як платіжні картки. Доведено доцільність використання у міжнародних розрахунках банківських платіжних корпоративних карток, у зв'язку з чим запропоновано внести зміни в законодавчі документи, в частині регулювання експортно-імпоротної діяльності.

У другому розділі “Економіко-організаційний механізм розрахунків за експортно-імпортними операціями” досліджено порядок використання сучасних методів платежів і форм розрахунків; наведено порівняльну характеристику ефективності їх застосування з огляду оцінки переваг і недоліків для контрагентів; запропоновано формулу, за якою можна оцінити ризик партнерства за експортно-імпортними операціями; розроблено методуку управління ризиками під час реалізації зовнішньоекономічного контракту; на основі використання прийомів статистичного моделювання запропоновано методуку визначення оптимальної чисельності працівників фінансового підрозділу з організації розрахунків за експортно-імпортними операціями.

Суттєвий вплив на фінансовий стан господарюючого суб'єкта за експортно-імпортними операціями з іноземними партнерами має організація міжнародних розрахунків. Від того, яка форма розрахунків або метод платежу використовується, залежить дохід, фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність господарюючого суб'єкта.

Дослідження методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями, що використовували клієнти провідних банків Полтавського регіону протягом 1997–2001 рр., дозволяє стверджувати, що господарюючі суб'єкти обмежують застосування деяких сучасних фінансових інструментів тому, що не мають сучасних практичних розробок і відповідних методичних рекомендацій. Майже в усіх досліджуваних банках клієнти частіше використовують у розрахунках з іноземними партнерами платіжне доручення як за вартістю, так і за кількістю операцій. Хоча в останні роки спостерігається тенденція збільшення обсягів застосування акредитивного методу платежу. Лише в одному банку використовували документарне інкасо і в жодному банку не застосовувався вексель за експортно-імпортними операціями.

Запропонована класифікація і порівняльна характеристика методів платежів і форм розрахунків (документарного акредитиву, інкасо, платіжного доручення, чеку, векселя (тратти)), відносно переваг і недоліків для різних сторін-учасників зовнішньоекономічної операції.

Під час здійснення зовнішньоекономічних операцій експортерів та імпортерів супроводжують ризики, для уникнення яких контрагенти використовують різні похідні фінансові інструменти, методи платежів і форми міжнародних розрахунків.

На нашу думку, при визначенні стратегії управління валютними ризиками суб'єкти господарювання мають: ідентифікувати наявний або ймовірний ризик; оцінити ризик, розрахувавши його вартість; прийняти рішення про страхування валютного ризику та визначити межі його застосування.

Доцільно використовувати наступну методичку управління ризиками партнерства, що виникають у міжнародних розрахунках на різних етапах реалізації контракту (рис.1):

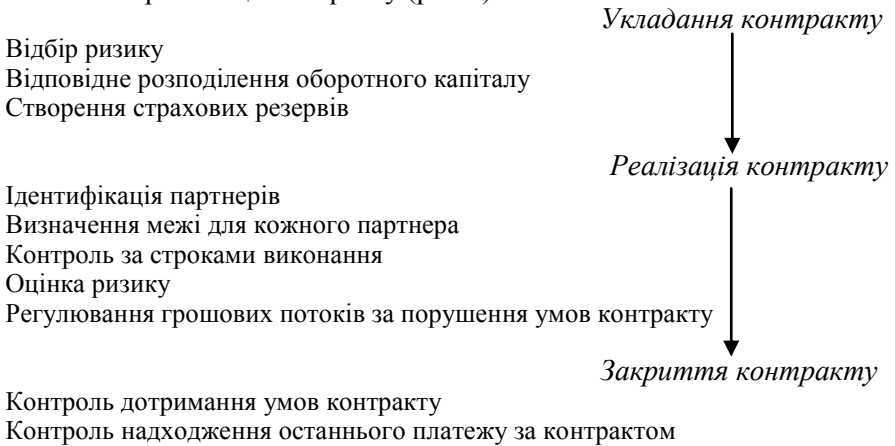

Рис. 1. Управління ризиками на різних етапах реалізації контракту в міжнародних розрахунках

Вартість ризику партнерства за експортно-імпортними операціями запропоновано визначати за формулою:

$$B_{it} = B_{it} \cdot Z_{it} \cdot (1 - P_{it}) - \Gamma_{it}, \quad (1)$$

де B_{it} – вартість ризику партнерства імпортера (експортера) і на момент t ;

B_{it} – ймовірність банкрутства імпортера (експортера) і на момент t ;

Z_{it} – вартість зобов'язань імпортера (експортера) і на момент t ;

P_{it} – частка погашених зобов'язань імпортера (експортера) і, оцінена на момент t ;

Γ_{it} – розмір гарантій, отриманих експортером (імпортером) від імпортера (експортера) і.

Постійний вплив науково-технічного прогресу, суцільна комп'ютеризація, виникнення нових форм розрахунків та методів платежів, збільшують можливість прискорення обігу грошової маси, роблять цей рух транснаціональним, надають нові інструменти управління нею. Це – дистанційне керування рахунками, SMART-картки,

інтернет-комерція тощо. Зазначені фактори підтверджують необхідність утворення господарюючими суб'єктами спеціальних фінансових підрозділів, що забезпечуватимуть комплексну організацію управління грошовими потоками за експортно-імпортними операціями.

Аналіз організації фінансової роботи за експортно-імпортними операціями 1017 господарюючих суб'єктів Полтавського регіону свідчить, що фінансова служба організована в тій або іншій формі лише у 56 господарюючих суб'єктів, що складає лише 5,5 %.

Для визначення оптимальної чисельності працівників фінансового підрозділу суб'єктів господарювання, що обслуговують експортно-імпортні операції, запропоновано використовувати метод статистичного (імітаційного) моделювання. Робота фінансового підрозділу інтерпретується як функціонування системи масового обслуговування з нерегулярним потоком вимог від невизначеної кількості джерел та існування черги. На основі зібраних у конкретному підрозділі вихідних даних, запропонована модель визначення чисельності працівників передбачає побудову його роботи за різних варіантів чисельності працівників. Вибір оптимального варіанта здійснюється на базі обчислення показників ефективності роботи підрозділу за розглянутими варіантами чисельності його працівників. Дана методика має певні переваги: дозволяє розглядати будь-яку кількість різних варіантів організації роботи підрозділу; статистичне моделювання достатньо достовірно імітує реальні умови роботи; отримані показники різнобічно характеризують кожний із можливих варіантів організації роботи.

У третьому розділі “Методика оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями” представлено економічне обґрунтування вибору методів платежів та форм розрахунків під час здійснення експортно-імпортних операцій; побудовано технологічну карту оцінки ефективності вибору господарюючим суб'єктом методу платежу і форми розрахунку за експортно-імпортними операціями.

Діяльність господарюючих суб'єктів, що здійснюється на міжнародних ринках товарів і послуг, пов'язана з певними труднощами і ризиками. Запропоновано страхування від ризиків засобом комбінованого використання документарних акредитивів та векселів, що одночасно дозволяє позбутися проблеми нестачі оборотного капіталу у платника. Зосереджено увагу на використанні безвідзивного підтвердженого переказного документарного акредитиву, який визнається універсальним гарантованим засобом виконання платіжних зобов'язань.

Доведено, що в якості більш дешевого інструмента платежу, який за функціями не поступається акредитиву, можна застосовувати банківську гарантію. Банківська гарантія не тільки допомагає скоротити тривалість документообігу, але й знизити витрати з фінансування угоди, що забезпечує здешевлення кредиту покупця, прискорення оборотності кредитних ресурсів. Запропоновано і проведено розрахунок ефективності витрат українського імпортера під час використання банківської гарантії

замість документарного акредитиву. В якості засобу усунення ризику несвоєчасного і/або неповного платежу доцільно застосування експортного факторингу.

Обґрунтовано вибір господарюючим суб'єктом методів платежів та форм розрахунків під час здійснення експортно-імпортних операцій. Проаналізовано дієвість обраного методу платежу і форми розрахунку з урахуванням ймовірності неефективного відволікання коштів з обороту.

Головними факторами забезпечення ефективності методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями вважаємо час, що витрачається на розрахунки і обсяг оборотного капіталу, що відволікається у розрахунки. Методика розрахунків для визначення другого показника в іноземній і вітчизняній літературі не розглядається, в зв'язку з чим запропоновано визначати обсяг оборотного капіталу через його вартість.

Визначення вартості конкретних методів платежів і форм розрахунків доцільно проводити шляхом удосконалення традиційного підходу до реальної оцінки вартості грошей (у часі та під впливом інфляції) з позиції експортера та імпортера.

За нашими пропозиціями формули приймають наступний вигляд:

$$B_{\text{мфі}} = TB \cdot \frac{\left(1 + \frac{n \cdot \text{ч}}{p}\right)}{\left(1 + \frac{T \cdot \text{ч}}{p}\right)}, \quad (2)$$

де $B_{\text{мфі}}$ – вартість методу платежу і форми розрахунку для імпортера;

TB – теперішня вартість вкладених коштів;

n – ставка процента;

T – темп інфляції, що характеризує приріст середнього рівня інфляції за певний період;

ч – період часу (у днях);

p – кількість днів у році.

Показник TB включає не тільки вартість, яка вказана у зовнішньоекономічному контракті, але й вартість банківських послуг за кожним конкретним методом платежу і формою розрахунку.

$$B_{\text{мфе}} = MB \cdot \frac{\left(1 + \frac{T \cdot \text{ч}}{p}\right)}{\left(1 + \frac{n \cdot \text{ч}}{p}\right)}, \quad (3)$$

де $B_{\text{мфе}}$ – вартість методу платежу і форми розрахунку для експортера;

MB – майбутня вартість коштів, які отримує експортер;

Показник $MВ$ включає вартість банківських послуг, що сплачує експортер за кожним конкретним методом платежу і формою розрахунку.

Під час оцінці такого методу платежу і форми розрахунку, як вексель, у випадках коли вексель обліковується банком або третьою особою з дисконтом, формули 2 і 3 не діють, тому необхідно застосовувати наступну загальноприйнятну формулу:

$$Bв = H \cdot \left(1 - \frac{\partial \cdot чп}{p} \right), \quad (4)$$

де $Bв$ – вартість векселя (тратти) для експортера;

H – номінал векселя (тратти);

∂ – ставка дисконту (облікова ставка);

$чп$ – час від моменту купівлі векселя (тратти) до моменту його погашення.

Цей вартісний аспект дозволяє виявити, які реальні кошти будуть відволікатися імпортером у розрахунки та які реальні кошти отримує експортер за свій товар.

Доведено, що порядок визначення ефективності методів платежів і форм розрахунків, залежно від часу та вартості операції, для імпортера та експортера різні і визначаються за наступними формулами:

$$EE_{мфв} = \frac{B_{мфе}}{B_{к}}, \quad (5)$$

де $EE_{мфв}$ – ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від вартості, для експортера;

$B_{мфе}$ – вартість методу платежу і форми розрахунку для експортера;

$B_{к}$ – вартість товару (послуги) за контрактом.

$$EI_{мфв} = \frac{B_{к}}{B_{мфі}}, \quad (6)$$

де $EI_{мфв}$ – ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від вартості, для імпортера;

$B_{мфі}$ – вартість методу платежу і форми розрахунку для імпортера.

Нами доповнено існуючу формулу визначення ефективності методів платежів і форм розрахунків, залежно від часу, показниками: часу, що витрачається на митне оформлення; відволікання оборотного капіталу при продажу національної валюти для купівлі іноземної валюти; відволікання оборотного капіталу при продажу іноземної валюти для купівлі національної валюти.

$$EI_{\text{мфч}} = \frac{T_p}{(T_m + T_{\text{вкнв}} + T_{\text{вкїв}})}, \quad (7)$$

де $EI_{\text{мфч}}$ – ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від часу, для імпортера;

T_p – час руху товару від постачальника до покупця;

T_m – час, необхідний для митного оформлення;

$T_{\text{вкнв}}$ – час відволікання оборотного капіталу при продажу національної валюти для купівлі іноземної валюти;

$T_{\text{вкїв}}$ – час відволікання оборотного капіталу в іноземній валюті для розрахунків.

Якщо вітчизняний контрагент виступає у ролі експортера, то формула буде мати наступний вигляд:

$$EE_{\text{мфч}} = \frac{(T_m + T_p)}{(T_{\text{вкїв}} + T_{\text{вкнв}})}, \quad (8)$$

де $EE_{\text{мфч}}$ – ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від часу для експортера;

$T_{\text{вкнв}}$ – час відволікання оборотного капіталу при продажу іноземної валюти для купівлі національної валюти.

Час, який витрачається на митне оформлення, необхідно враховувати лише тоді, коли він перевищує час відволікання оборотного капіталу у розрахунку.

Запропоновано удосконалену методику оцінки ефективності застосування методів платежів і форм розрахунків та її використання в розрахунках за експортно-імпортними операціями для визначення впливу того чи іншого платежу (форми розрахунку) на фінансовий стан господарюючого суб'єкта.

Об'єктивну економічну оцінку ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків господарюючого суб'єкта можна отримати шляхом аналізу фінансового стану, оскільки позитивна або негативна зміна фінансового стану при використанні обраного методу платежу і форми розрахунку, за інших рівних умов, дозволяє судити про економічну ефективність цього вибору. Відтак, показники, що характеризують фінансовий стан господарюючого суб'єкта (платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість, оборотність оборотного капіталу) можуть служити показниками економічної оцінки вибору методу платежу і форми розрахунку. Під час їх вимірювання беруться до уваги фактори, завдяки яким методи платежів і форми міжнародних розрахунків впливають на фінансовий стан господарюючого суб'єкта.

За даними ВАТ “Тепловозоремонтний завод” (м.Полтава) розраховано ефективність використання різних форм розрахунків і методів платежів (табл. 2).

Таблиця 2

Ефективність використання методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями відкритим акціонерним товариством “Тепловозоремонтний завод” м. Полтава

Контрагент	Застосовується		Пропонується			
	метод платежу і форма розрахунку	коефіцієнт ефективності	метод платежу і форма розрахунку	коефіцієнт ефективності	кількість “зекономлених” днів	ефективність використання, грн.
Імпортер – “EATON INVESTMENTS INC.”	авансовий платіж (платіжне доручення)	*	авансовий платіж (платіжне доручення)	*	20	18805
			акредитив	1,0	10	-17920
Імпортер – ТОВ “Електросистеми”	платіж після відвантаження товару	0,5	тратта	0,9	9	275
			акредитив	1,0	10	305
Експортер – “Коломенський завод РТИ”	авансовий платіж (платіжне доручення)	0,5	платіж після відвантаження (платіжне доручення)	*	20	73
			інкасо: проти акцепту векселя	*	30	109
			тратта	*	60	218
Експортер – ВАТ “Чебоксарський електроапаратний завод”	авансовий платіж (платіжне доручення)	0,45	платіж після відвантаження товару	*	20	79
			інкасо проти платежу	1,0	20	79
			тратта	*	70	276
			вексель	*	20	79

Примітка: * – відволікання коштів не відбувається, коефіцієнт ефективності значно вище 1.

Розрахунок ефективності використання різних форм розрахунків і методів платежів запропоновано проводити за формулою:

$$E_{\text{п}} = \frac{3 \cdot \kappa}{p}, \quad (9)$$

де $E_{\text{п}}$ – ефективність використання методів платежів і форм розрахунків, що пропонуються;

3 – заборгованість, згідно з “Декларацією про валютні цінності, доходи та майно, що належать резиденту України і знаходяться за її межами”;

p – кількість днів на рік;

κ – кількість “зекономлених” днів.

Запаси підприємства змінюються відповідно до загальної норми товарно-матеріальних цінностей, що містить величину транспортного запасу, який буде іншим під впливом нової структури методів платежів і форм розрахунків (табл. 3).

Таблиця 3

Зміни показників фінансового стану відкритого акціонерного товариства “Тепловозоремонтний завод” м. Полтава залежно від структури міжнародних трансакцій

Показник	Формула	Порогове значення	Фактичне значення за:		
			діючою структурою	запропонованою структурою	
				70 % авансові платежі	60 % тратти
Платоспроможність	ОА : КЗ	1,0	1,445	1,451	1,456
Ліквідність	(ОА–ТМЦ) : КЗ	0,5	0,484	0,489	0,484
Фінансова стійкість	ВК : ВБ	0,6	0,746	0,745	0,742
Оборотність товарно-матеріальних цінностей	ВР: ТМЦ	$+\infty$	2,449	2,455	2,472
Тривалість одного обороту в днях	(ТМЦ · 360) : ВР	$-\infty$	147	146	145

ОА – оборотні активи; КЗ – короткострокові зобов’язання; ВК – власний капітал; ВБ – валюта балансу; ТМЦ – товарно-матеріальні цінності; ВР – виручка від реалізації.

Величина транспортного запасу визначається за формулою:

$$Z_{\text{тр}} = T_{\text{рв}} + T_{\text{м}} + T_{\text{д}} + T_{\text{п}} + T_{\text{оф}} \quad (10)$$

де $Z_{\text{тр}}$ – транспортний запас;

$T_{\text{рв}}$ – тривалість руху вантажу;

$T_{\text{м}}$ – тривалість митного оформлення;

$T_{\text{д}}$ – тривалість документообігу;

$T_{\text{п}}$ – час підготовки платіжних документів;

$T_{\text{оф}}$ – час технологічної роботи банку з документами.

Дебіторська і кредиторська заборгованість змінюється під впливом нових методів платежів і форм розрахунків, що можна виразити формулою:

$$Z_{\text{н}} = Z \cdot (1 - K_{\text{н}}) \quad (11)$$

де $Z_{\text{н}}$ – заборгованість при використанні нового методу платежу і форми розрахунку;

$K_{\text{н}}$ – питома вага методу платежу і форми розрахунку за структурою, що пропонується.

Розроблено технологічну карту оцінки ефективності вибору методу платежу і форми розрахунку для господарюючого суб'єкта, що здійснює експортно-імпорتنі операції (рис.2).

Рис.2. Технологічна карта оцінки ефективності вибору методу платежу і форми розрахунку за експортно-імпортними операціями

ВИСНОВКИ

На основі вивчення матеріалів та проведення досліджень теоретичних та практичних напрямів організації розрахунків за експортно-імпортними операціями, зроблено наступні висновки:

1. Дослідження і всебічний аналіз діючої законодавчої бази України, що регулює зовнішньоекономічну діяльність, дозволили стверджувати, що:

- встановлення обмежень на рух капіталів в Україні дозволило забезпечити стабільність на валютному ринку й запобігти відтоку капіталу. Але таке регулювання є виправданим лише протягом перехідного періоду і настав час, коли держава має поступово відмовлятися від їх застосування;

- необхідно дбати не тільки про збільшення експортного потенціалу виробників, продукція яких вже відома на міжнародних ринках, а й про просування товарів, що на внутрішньому ринку мають високий попит у споживачів, але через адміністративні перепони не експортуються за кордон. Щоб зберігати динаміку свого зростання, українські виробники мають стати інвесторами на міжнародних ринках;

- з метою отримання статусу країни з розвиненою ринковою економікою, Україна має створити рівні умови діяльності для всіх економічних агентів та лібералізувати зовнішньоторговельну політику.

2. Шляхом з'ясування генезису економічних категорій “спосіб платежу”, “метод платежу”, “форма розрахунку” в межах парадигм економічного зростання та беручи до уваги реалії економічного життя в Україні і новітні тенденції розвитку передових країн світу в процесі дослідження поглиблено їх економічний зміст. У зв'язку з уточненням економічного змісту вищезазначених категорій запропоновано їх нову класифікацію.

3. Перспективи розвитку міжнародних розрахунків мають визначатися з урахуванням електронних технологій. Створення глобальної інформаційної мережі Інтернет вплинуло на банківські технології. Не випадково особливий інтерес для торговельних підприємств представляють форми розрахунків, найбільш інтегровані в мережу Інтернет, в першу чергу це розрахунки за допомогою платіжних банківських карток. Переваги використання банківських корпоративних платіжних карток очевидні: прискорюється термін платежів, зменшується ризик неотримання коштів (товару, послуги) та валютний ризик, термін відвантаження товару наближається до терміну його оплати, зникає потреба в негайному оформленні платіжних документів, скорочується кількість паперової документації, полегшується робота працівників бухгалтерії та фінансової служби, власник платіжної кредитної картки має право на кредит, у межах, зазначених угодою з банком.

4. У ході наукового дослідження доведено відсутність реальних розрахунків у глобальній електронній мережі Інтернет та доцільність використання у міжнародних розрахунках банківських платіжних корпоративних карток. У зв'язку з цим запропоновано виключити з

вживання вираз “розрахунки в Інтернеті” і внести зміни в законодавчі акти, в частині регулювання експортно-імпоротної діяльності із застосуванням банківських платіжних карток.

5. Дослідження методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями, що використовують клієнти провідних банків Полтавського регіону показали, що господарюючі суб’єкти, не маючи сучасних розробок і відповідних практичних та методичних рекомендацій, обмежують застосування новітніх фінансових інструментів.

6. Для уникнення можливих непорозумінь і зменшення впливу ризиків на кінцевий фінансовий результат при міжнародних розрахунках, нами запропоновано спеціальну методику управління ризиками під час реалізації зовнішньоекономічного контракту та формулу визначення ризику партнерства за міжнародними розрахунками.

7. Розроблена методику визначення оптимальної чисельності працівників фінансового підрозділу, що ґрунтується на застосуванні методу статистичного моделювання, має певні переваги: дозволяє розглядати будь-яку кількість варіантів організації роботи підрозділу; статистичне моделювання достатньо достовірно імітує реальні умови роботи; отримані показники різнобічно характеризують кожний з можливих варіантів організації процесів. Методику можна застосовувати як для нормування чисельності працівників, так і для аналізу роботи підрозділу з метою визначення резервів.

8. Обґрунтовано методичні підходи до раціоналізації механізму управління грошовими потоками на основі використання безвідзивного підтвердженого переказного акредитиву, що дозволяє позбутися проблеми нестачі оборотного капіталу у платника. Доведено, що в якості більш дешевого інструмента платежу, який за функціями не поступається акредитиву, можна застосовувати банківську гарантію. В якості засобу усунення ризику несвоєчасного і/або неповного платежу запропоновано застосування експортного факторингу.

9. Розроблено методику оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями, де в якості основних критеріїв використовуються показники фінансового стану господарюючого суб’єкта – платоспроможність, фінансова стійкість, ліквідність, оборотність оборотного капіталу.

Дослідження показали, що заміна одного методу платежу і форми розрахунку на інші зумовлює зміни всіх показників фінансового стану господарюючого суб’єкта.

10. Складена технологічна карта економічної оцінки ефективності вибору методів платежів і форм розрахунків за експортно-імпортними операціями ґрунтується на запропонованій нами методиці визначення ефективності методу платежу і форми розрахунку залежно від тривалості розрахунків (фактор часу) та обсягу оборотного капіталу (фактор вартості), необхідного для розрахунків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Чижевська М.Б. Роль документарного акредитива у забезпеченні фінансування діяльності підприємств // Регіональні перспективи. – 1999. – № 4. – С. 53–56.
2. Чижевська М.Б. Перспективи та проблеми розвитку електронних грошей // Регіональні перспективи. – 2000. – № 4. – С. 67–74.
3. Чижевська М.Б. Фінансове дерегулювання і офшорна діяльність та їх вплив на доларові грошові потоки і монетарну політику в перехідних економіках // Регіональні перспективи. – 2000. – № 5. – С. 42–46.
4. Чижевська М.Б. Удосконалення організації управління грошовими потоками підприємства // Регіональні перспективи. – 2001. – № 1. – С.120–123.
5. Чижевська М.Б. Використання акредитивів у міжнародній торгівлі як інструменту забезпечення платежів // Вісник Львівської комерційної академії. – 2001. – № 8. – С. 267–272.
6. Чижевська М.Б. Електронна комерція та реальні форми оплати при купівлі-продажу товарів чи послуг через Інтернет // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2001. – № 4. – С. 174–180.
7. Чижевська М.Б. Обґрунтування методу платежу та форми розрахунку суб'єктами господарювання при експортно-імпортних операціях // Регіональні перспективи. – 2002. – №2. – С. 137–143.
8. Чижевська М.Б. Визначення та застосування понять “метод, спосіб і форма” при міжнародних розрахунках // Праці Першої міжнародної (другої всеукраїнської) наукової конференції студентів та молодих учених “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”. Частина 3. – Донецьк: ДонНУ. – 2001. – С. 36–37.
9. Чижевська М.Б. Офшорна банківська діяльність та фінансове дерегулювання // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. – 2001. Вип. 29, Ч. 4. – С. 65–70.
10. Чижевська М.Б. Організація фінансової роботи підприємства при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності // Україна: шляхами віків. Матеріали міжнародної наукової конференції. – К.: Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2002. – С. 204–208.

АНОТАЦІЯ

Чижевська М.Б. Організація розрахунків за експортно-імпортними операціями господарюючих суб'єктів України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Інститут економічного прогнозування НАН України, Київ, 2002.

У дисертаційній роботі розглянуто теоретичні та нормативно-правові аспекти організації розрахунків за експортно-імпортними операціями господарюючих суб'єктів України. Всебічно досліджені та оцінені переваги і недоліки сучасних методів платежів і форм розрахунків як для експортерів, так і для імпортерів. Визначено вплив електронних технологій на перспективи розвитку міжнародних

розрахунків. Розроблено методику управління ризиками під час реалізації зовнішньоекономічного контракту. Запропоновано методику економічної оцінки ефективності застосування методів платежів і форм розрахунків та її використання за експортно-імпортними операціями при визначенні впливу того чи іншого платежу на фінансовий стан господарюючого суб'єкта.

Результати наукових розробок можуть застосовуватись у практичній діяльності господарюючих суб'єктів за експортно-імпортними операціями. Методики управління ризиками під час реалізації зовнішньоекономічного контракту; економічної оцінки ефективності застосування методів платежів і форм розрахунків; визначення оптимальної чисельності працівників фінансового підрозділу впроваджені в практику роботи підприємств та навчальний процес.

Ключові слова: методи платежів і форми розрахунків, фінансовий стан, вартість грошей, організація розрахунків, експортно-імпортні операції, експортер, імпортер, міжнародні трансакції, ризики партнерства.

АННОТАЦІЯ

Чижевская М.Б. Организация расчетов по экспортно-импортным операциям хозяйствующих субъектов Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Институт экономического прогнозирования НАН Украины, Киев, 2002.

В работе исследуются теоретические и нормативно-правовые аспекты организации расчетов по экспортно-импортным операциям хозяйствующих субъектов Украины.

Исследования современных условий осуществления экспортно-импортных операций отечественными субъектами хозяйствования позволили сделать вывод о том, что наибольшее влияние на их развитие оказывает правовое поле внешнеэкономической деятельности (ВЭД). Определено, что правовое поле ВЭД в Украине нестабильно; частые изменения подзаконных актов делают процесс долговременного планирования ВЭД рискованным; в сфере регулирования экспортно-импортных операций в Украине достаточно велика вероятность изменений условий осуществления внешнеэкономических контрактов.

Для получения статуса страны с развитой рыночной экономикой, Украине необходимо создать равные условия деятельности для всех экономических субъектов и либерализовать внешнеторговую политику. Проведенные исследования и анализ зарубежного опыта позволили разработать предложения по увеличению объемов экспортно-импортных операций. Проводя либерализацию тарифного и нетарифного регулирования, следует постепенно отказаться от валютного контроля, как нерыночного механизма регулирования, и предоставить украинской валюте статус свободноконвертируемой. С целью сохранения динамики устойчивого роста, украинские субъекты хозяйствования должны стать

инвесторами на международных рынках. Доказано, что открытие украинского производства за границей позволит исключить риски от тарифного и нетарифного регулирования, за исключением риска страны и валютных рисков, и сориентироваться на внутреннего покупателя.

В работе уточнено экономическое содержание понятий “способ платежа”, “метод платежа”, “форма расчета” и дана их новая классификация.

В ходе исследования доказана целесообразность использования в международных расчетах банковских платежных карт, в связи с чем предложено внести изменения в законодательные акты, регулирующие экспортно-импортные операции.

Проведенный анализ использования украинскими хозяйствующими субъектами методов платежей и форм расчетов при экспортно-импортных операциях позволяет утверждать, что многие из них не используют современные финансовые инструменты и нуждаются в практической и методической помощи. Представлена усовершенствованная классификация и сравнительная характеристика методов платежей и форм расчетов с учетом преимуществ и недостатков для всех участников внешнеэкономической сделки.

Реализация внешнеэкономического контракта всегда сопровождается риском. В работе предложена формула оценки стоимости риска партнерства по экспортно-импортным операциям, разработаны рекомендации по страхованию рисков способом комбинированного использования документарных аккредитивов и векселей, что позволяет решить проблему нехватки оборотного капитала у импортеров.

Научно-технический прогресс, повсеместная компьютеризация, новые формы расчетов и методов платежей способствуют ускорению денежного оборота, делают это движение транснациональным, создают новые инструменты управления (дистанционное управление счетами, SMART-карты, интернет-коммерция). Все это подтверждает необходимость создания хозяйствующими субъектами специальных финансовых подразделений, которые обеспечивают комплексное управление денежными потоками. Для определения оптимальной численности работников такого подразделения, которые обслуживают экспортно-импортные операции, предложено использовать метод статистического моделирования, который имеет ряд преимуществ: позволяет рассматривать любое количество вариантов организации работы подразделения; достаточно достоверно имитирует реальные условия работы; полученные показатели разносторонне характеризуют каждый из возможных вариантов организации работы.

В ходе исследования доказано, что эффективность методов платежей и форм расчетов зависит от двух основных факторов: их стоимости и времени проведения. Для определения стоимости конкретных методов платежей и форм расчетов предложен более совершенный метод их реальной оценки с позиции экспортера и импортера. Этот стоимостной аспект позволяет установить, сколько

оборотного капитала необходимо вложить в расчеты импортером, и сколько средств получит экспортер за свой товар (работу, услугу).

В процессе исследования экономически обоснован выбор хозяйствующим субъектом метода платежа и формы расчета по экспортно-импортным операциям. Проведен анализ действенности выбранного метода платежа и формы расчета с учетом неэффективного отвлечения денежных средств из оборота.

Предложена методика оценки эффективности использования методов платежей и форм расчетов по экспортно-импортным операциям для определения их влияния на финансовое состояние хозяйствующего субъекта. В качестве основных критериев такой оценки предлагается использовать показатели финансового состояния – платежеспособность, финансовую устойчивость, ликвидность, оборотность оборотного капитала. Разработана технологическая карта оценки эффективности выбора методов платежей и форм расчетов по экспортно-импортным операциям.

Ключевые слова: методы платежей и формы расчетов, финансовое состояние, стоимость денег, организация расчетов, экспортно-импортные операции, экспортер, импортер, международные транзакции, риски партнерства.

ANNOTATION

Chizhevskya M.B. Operating accounts on export and import transactions of the Ukrainian economic entities. - Manuscript.

The Thesis for the Candidate's Degree of Economics. Speciality: 08.04.01. Finances, Money Circulation and Credit. – The Institute of Economic Prediction, NASc of Ukraine, Kyiv, 2002.

The theoretical and normative legal aspects of operating accounts on export and import transaction of the Ukrainian economic entities have been considered in this work. The advantages and disadvantages of the modern methods of payment and forms of accounts both for exporters and importers have been thoroughly investigated and estimated. The electronic technology influence on the prospects of international accounts development has been determined. The risk control method when executing the foreign economic contracts has been worked out. The estimation methods of economic efficiency of making payments and forms of accounts and their use in export and import transactions when determining the influence of either payment on the financial position of an economic entity have been suggested. The practical and theoretical value of the research results has been proved.

The results of scientific elaborations can be put into practice by economic entities in their work with export and import transactions. The risk control methods when executing the foreign economic contract, the estimation of economic efficiency of making payments and forms of accounts; the determination of optimal staff for a financial subdivision have been put into practice of business enterprises and introduced in the educational process.

Key words: methods of payments and forms of accounts, financial position, value of money, operating/keeping accounts, export and import transactions, exporter, importer, international transactions, risks of partnership.